

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA 17
DE
SANITATE
MORBIS ET MORTE
B. LUTHERI,

Quam
AUSPICE DEO PROPITIO,
Et Consensu atque Auctoritate Gratiſſe Facultatis Medicæ,
IN ALMA REGIA FRIDERICIANA,
PRÆSIDE

DN. D. MICHAELE ALBERTI,

SACR. MAJ. REG. BORUSS. AULICO ET CONSIST. MAGDEB.
CONSILIARIO, MED. ET PHILOS. NATUR. PROFES-
SORE PUBLICO ORDINARIO, etc.

FACULTATIS MEDICÆ SENIORE,
DECANO SUO SPECTATISSIMO,
Domino Parrono, ac Promotore suo, omni honoris cultu prosequendo,

PRO GRADU DOCTORIS
SUMMISQUE IN MEDICINA HONORIBUS ET PRIVILE-
GIIS DOCTORALIBUS LEGITIME IMPETRANDIS,
ANNO MDCCL. D. NOVEMBER.

HORIS LOCOQUE CONSUEVIS
PUBLICÆ AC PLACIDÆ ERUDITORUM VENTILATIONI SUBJICIET
RESPONDENS

EMMANUEL HENRICUS GARMANN,
CHEMNITIO-MISNICUS.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,
TYPIS JOH. CHRISTIANI HENDELII, ACAD. TYPOGR

DISSERTATIO INAUGURALIS

SANCTAE
MORBI ET MORTE
R. LUTHERI

DR. D. MICHAEL ALBERTI

PRO-GRADU MAGISTRI
SUBMITTITUR IN FACULTATE
MAGISTRI

FRANZISCUUS GABRIEL

1770

PROOEMIUM.

Inter alias quasi tropicas & abstrusas loquendi formulas, quibus PLINIVS interdum utitur, illa etiam annotatione & interpretatione digna est, quam in *H. N. Lib. 7. c. 50.* profert: *atqui etiam morbus est aliquis per sapientiam mori*: quamvis *Cass. RE- JES. in Camp. Elys. juc. qu. 100.* fidem & auctoritatem, modo non infallibilitatem ejus vehementer & impatienter defendat, nihilo tamen minus hæc perplexa, cimmeriis tenebris caliginosior & Platonis numero obscurior locutio multa animi contentione pro cujusvis sensu explicata prostat; ea etenim sua conversione & æquipollente enunciatione magnam confusionem & contradictionem involvit: per sapientiam enim mori, esse aliquem morbum plane contrari-

A 2

trari.

trarium quod continere ; nam morbum immedi-
cabilem sequitur mors : hæc si contingit , definit
morbis ; mors est clausula rerum , ideo etiam
præsente morbo abest mors , five per sapientiam ,
f. insipientiam eveniat ; mortis præsentia infert mor-
bi privationem & absentiam , hinc facile judicare
licet , ipsum Plinium vix intellexisse , quid hac dictio-
ne perspicue ac sobrie intelligi voluerit & licet Re-
jesius variorum mentem , opinionem , interpretationem
& explicationem obscuræ hujus enunciationis
proferat , sæpe tamen in hoc conamine cæcus cæ-
cum ducit & obscurum per æque obscurum profert :
in hoc autem nodo solvendo videtur RAMAZZI-
NI sobria harmania huic Plinianæ expressioni tene-
bricosæ aliqualem lucem affundere , quando in *dia-
tribe de Morbis artificum* p. 647. differit : *Plinium tot
periculis , tot casibus , tot morbis , quibus vita nostra
continuo petitur , adnumerare voluisse causam occasio-
nalem , ob quam mors per sepe contingat , studium
nempe sapientiæ , quæ suos cultores ad præproperam
mortem non raro perducit , ita ut in morborum Classe ,
morbis sit aliquis , quem medici non adverterint , scil.
per sapientiam mori : i. e. ob immoderatum & fla-
grans studium sapientiæ , multi animi & corporis
morbos sibi contrahunt & præmaturam mortem
causantur , sibi que accelerant ; hinc multæ , arduæ
& fonticæ animi occupationes , negotia & curæ cor-
pus affligunt , vires enervant & œconomiam vitæ &
sanitatis turbant atque destruunt : quæ sobrium ju-
diciam PLATONIS in *Timæo* pertinet : quando
anima*

anima corpore admodum potentior est exultatque in eo atque effertur, totum ipsum intrinsecus quatiens languoribus implet. Quando etiam ad dicendum investigandumque collectis in unum viribus vehementer incumbit, liquefacit prorsus corpus & labefactat. Denique cum ad dicendum differendumque privatim & publice ambitiosa quadam concertatione contendit, inflammat corpus atque resolvit; nonnunquam etiam destillationes, fluxusve commovens, Medicorum plurimos decipit, cogitque illos contrarias causas judicare. Ceterum de hac ænigmatica Plinii sententia conf. WALDSCHMIED *diff. de morte per Sapientiam*, FRANCKENAU *Satyr. Medic. pag. 173. seq. 601. seq.* SCHMIEDER *in Act. Nat. Cur. Cent. 3. obs. 77.* Memorabilis igitur & commendatione digna ea est Medicorum tractatio, qua Virorum, de Studio, Cultura, exercitatione & applicatione sapientiæ, in quolibet foro optime meritorum & celebratorum, benedicta memoria sollicitè custodienda est, nec solum eorum officia & gloriosa facta celebrantur, sed Status Sanitatis, Morborum & mortis differte & amplifice recensetur, sicque honorabile ac imitatione & recordatione dignum vitæ curriculum integre atque complete commendatur & Mausoleum quasi erigitur. Quemadmodum enim quilibet artifices, negotiatores, opifices & operatores peculiare & particulare morbosas quasdam patiuntur & experiuntur afflictiones, referente RAMAZZINI *l. c. præf. p. 471.* Fateri enim necessum est, ex quibusdam artibus non exigua mala suis artificibus interdum proficisci,

cisci, ut unde alimenta ad vitam producendam & familiam alendam expectabant, gravissimos morbos persepe referant, ac artem cui se addixerant, execrantes, tandem e vivorum statione decedant; ita eorum etiam, qui altiora & graviora tractant negotia, nec se-
gniter, negligenter & otiose operantur, memoria sit immortalis. Quot jam acutorum ingeniorum subjecta ob ardentem ad studia & sapientiam conatum & instinctum multos morbos, miseram valetudinariam vitam, imo præmaturam mortem sibi contraxerant, multis exemplis probari potest: ideo **FRICINUS de Studios. Valetud. tuenda cap. 3.** disserit: quantum mente & cerebro negotiosi sunt, tantum corpore otiosi existunt. Propria experientia edoctus **LUTHERUS in Genes. III, 19.** ita commentatur; homines in Politia & Ecclesia, qui serio faciunt, quod facere debent, uno die plus laborant & sudant, quam agricola toto mense, si magnitudinem operis & varia pericula consideres: porro: Summa igitur stultitia est, quod Fanatici manuum labores sic urgent, qui corpori confirmando utiles sunt. Cum e contra hi Politi-
ci & Ecclesiastici labores maximi atterant corpora, & tanquam ex imis medullis omnem succum exhauriant, amplius: economicus sudor magnus: major Politi-
cus: Ecclesiasticus maximus: Nam Paulum vide & facile intelliges, quomodo ab eo desudatum sit. Si e numero eorum, qui animo operosi sunt, illos seligemus, quibus animarum cura, veritatum Christianæ religionis defensio, Regni & Gloriæ Christi amplificatio, veræ in Christum fidei confessio, prædicatio, confir-

confirmatio & commendatio demandata est, tunc tales viri doctrina puritate, vita probitate & integritate & strenua ampli & sancti muneris sui administratione illustri laude celebrati, lux mundi sunt, qui coram hominibus lucent, ut videant eorum pulchra scripra & opera & glorificent Patrem, qui in cœlis est: Tanto majori vero veneratione & reverentia illi digni sunt, qui præter laudatas facultates eo adhuc ornatu inter posteros clari sunt, quem S. HIERONYMUS in Ep. ad Nepotianum de vita Clericorum rite instituenda, nominat: *Vis scire, ipse inquit, quales Dominus in Clerico quærat ornatus. Habeto prudentiam, justitiam, temperantiam, fortitudinem.* Hisce igitur donis, dotibus & virtutibus, divina gratia formatis, confirmatis & conservatis, qui excellunt & sacrata sapientia nobiles sunt, merentur utique pia recordatione toto suo vitæ stadio posteritati commendari: quare LIPSIUS Cent. 3. epist. 26. judicat: *Carmine & lacrymis mortuis parentare extremum & decorum officium est: & laude & memoria bona prosequi defunctos, ratio & sapientia probant.* Tales sunt illi, qui post varia pericula & discrimina rerum superata, imo post varias morbosas afflictiones, denique per piam, justam & sanctam sapientiam e vita discedunt, ac cum illis qui sapienter vixerunt etiam sapienter divinum suum thesaurum in siccili, fragili & morbofo vase gestant, denique etiam sapienter mortem obeunt: ideoque juxta PLATONEM Lib. 7. de Legib. decens est eos civis laudibus exornare, qui cesserunt e vita, si corporis vel animi

animi viribus res arduas præclarasque gesserint. Inter istiusmodi Megalandroids merito referendus est b. LUTHERUS, cujus vita & facta in magno & arduo Reformationis negotio, velut illius Angeli, in apocalyptica visione observati, in medio caeli volantis, (interprete Pomerano BUGHENAGIO in Conc. funebr. Lutheri, Val. HEREERGER in der Herz-Postill F. Martini Conc. 2. p. 198. EMMELIO von den durch den Himmel fliegenden Engel. SPENERO in Sontags-Andacht P. 3. p. 422. sq.) satis superque descripta prostant: Quod autem ad illius vitam & sanitatem naturalem, ut & morbos & mortem attinet, vix peculiari studio, ordine & nexu sufficienter actum fuisse, constat. Eam ob causam annuente divina bonitate præsentè inaugurali Specimine constitutus hoc thema de SANITATE MORBIS ET MORTE SANCTI HUIUS THEOLOGI Medica disquisitione & explicatione brevibus commendare. Rogamus cœlestem Sapientiam, ut hanc Vitam, Morbos & Mortem, quæ per Sapientiam contingit, condigne & utiliter pertractemus.

§. I.

n describenda Vita, sanitate, morbis & morte Magni Theologi, videl. b. LUTHERI (quem Urbanus Reginus magnum virum, RUARUS Antitrinitarius Ep. 1. p. 8. Summum Virum, URBANUS de Serralonga, Legatus Montferratensis, Magnificum oratorem, ULRICH in Berg-Pr. T. 2. Conc. 6. p. 178. Conc. 14. p. 382. T. 3. Conc. 9. p. 252. magnum & beatum LUTHERUM, proba-

probatum & peritum pugnatorum Jesu Christi, strenuum oratorem, magnum & animorum reformatorem, multisque aliis laudibus dignum virum *Conc. 33. p. 1694.* nominant) antea ejus naturalem constitutionem corporis s. *Temperamentum* indicare, & ex hoc fundamento ejus statum sanitatis, individualement proclivitatem ad certos morbos, naturales vires in perferendis morbis ac reliquum processum mortis deducere & explicare placet. Præsupponimus autem & præmonemus, quod in quolibet hoc naturali statu beatus Vir a teneris peculiari divina gratia, robore & directione fulcitus, instructus & confirmatus fuerit, sine quo celesti adjutorio tot arduos labores, tot difficultates, pericula, curas, sollicitudines, persecutiones, multas variasque alias molestias solis naturalibus viribus perferre & superare haud potuerit. Quoniam igitur in laudato Viro singularia & magna Gratia & Natura, annotatione & memoria digna sunt, ita ea quae ad physicam & medicam contemplationem spectant, hoc loco & argumento pertractabimus: Judicamus igitur ex relatione historica LUTHERUM Sanguineo-Cholerico temperamento præditum fuisse, id quod ex ejus qualitatibus corporis & proprietatibus mentis, indolis, morum & passionum animi firmo ac solido argumento concludere licet. Præmittimus iterum aliorum relationes, ex quibus veritatem asserti nostri probare lubet: Ita primo SECKENDORF in *Histor. Lutheran. Lib. I. Sect. 8. ff. 8.* ex Jesuita Maimburgio in *Histoire Luther. Lib. I. Sect. 8.* (quem multi acrem magis censorem, quam fidum mediumve historicum de LUTHERO nominant) refert: *Lutherus corpore erat valido & robusto & ideo ad laborem tolerandum sine valetudinis detri-*

B

mento

*mento aptus: temperamento bilioso & sanguineo: oculis penetrantibus & igne plenis; voce jucunda & si semel concitatus, vehementi adpectu ferus: mente intrepidus & elatus: porro: p. 22. a. testatur SCHENCKENDORF. ad excandescentiam, de qua ipsa Lutherus conquestus non semel est, pronus erat: ut & ad jocandi libertatem: intrepidus erat animo, non feroci - - Comestiones inuitus adiit, sepe de incommodo earum questus, vili & parco gaudebat cibo: ita ut in custodia Wartenburgensi lautius habitus valetudinem corruperit. Cum aliquando gravius aegrotaret, neglecto medicorum præcepto ad cibum vulgarem ac solum baledis assi & pisorum conversus (ut Razebergius memoravit) sanitatem recuperavit, & ejecto calculo morbum prodidit, quem medici dignoscere non potuerant. Pertinet huc testimonium Job. CONR. DANNHAUERI in Memoria Thaumastandri Lutheri renovata c. 4. p. 9. erat ingeniosus, industrius, judicio acutus, velox, bilis, ad studia continuanda & prosequenda alacris, ingenii felix, judicii acumine cæteris adolescentibus facile palmam præripuit. Studia amavit Historiam, Eloquentiam, Logicam, Physicam, Ethicam. Memoriam habuit fidelem & firmam: toti Aca- demie Erfortensi Lutheri ingenium admirationi fuit: modestiam ac gravitatem amabilem habuit. Addimus Melch. ADAMI suffragium in Vita Lutheri: Vita ejus privata plena fuit exemplis virtutum; fuit natura, quod Melanchthon sepe miratum se narrat, in corpore non parvo, nec imbecilli - - in congressibus familiaris fuit, suavis ac humanus cum gravitate tamen: ut autem magis viri habent ardentem iram; ita & Lutherus fuit natura ardeus, sed placabilis - - Valetudine usus est sat firma. - -
Statu-*

Statura fuit iusta, corpore robusto, oculorum leonina vivacitate, tanta, ut eorum intentionem recte adspiciendo non omnes ferre possent: vocem habuit lenem, nec adeo claram. Annæctimus clarum testimonium in universali Lexico Historico comprehensum tit. Lutherus: Vir erat eximia animi fortitudine, laboriosa industria, profunda animadversione, penetrante eloquentia, perquam ardente animo præditus, inde ad rigorem & duras loquendi formulas in polemicis suis scriptis pronus erat, quem errorem ipsemet aliquoties in se agnovit, sed etiam communiter proprio adversariorum suorum testimonio eo concitatus fuit, erat valetudinariæ corporis constitutionis, crebrioribus etiam animi ærumnis subiectus, æst subinde sat validus arduis laboribus suis administrandis, permansit: Et quamvis talia documenta aut testimoniorum specimina, ab invicem mutuo petita & transcripta sint, ea tamen a veris & fide dignis primis testibus, qui eodem tempore vixerunt, & cum beato Viro familiarissima & amicissima consuetudine & soci-
alitate usi fuerant, emanarunt.

§. II.

In explicandis hisce testimoniis reminiscor effati illius, quod b. LÖSCHER in Decimis Evangelicis P. 7. n. 3. p. 76. de b. Lutheri Medico statu, morbis &c. sequentibus profert: Si quid est quod habili penicillo designatum vidisse optari, solida explicatio medica constitutionis, morborum & affectuum beati testis Dei Lutheri est: Tractatio Theologo & Medico idonea, nec sine utilitate futura: de hoc b. teste auctor laudatus l. cit. p. 77. sequentia allegat: beatus Vir sanæ & firmæ erat constitutionis, quæ etiam labore suo fere intolerabili vix facile debilitabatur: medio-

riter costata s. obesa corporis statura, carnosae facies, una vivaci colore id confirmabant: multi labores tenuisque victus optime ipsi conducebant; commoda contra & lauta vita mox valetudinarium eum efficiebant. Animo libero & hilari fuit: Musicam valde amabat, de qua cogitavit eam plus cibo & potu illum refecturam; siquidem ipse compositiones musicas ordinatas formavit seque frequentius tibiis canendo recreavit. Vox ejus vivax, penetransque erat, attamen elata; hinc tonum, quem altum vocant, cantare solebat. Singulae praedictae qualitates quoad animum & corpus genuinae criteria calidi, alacris, strenui, vivacis, operosi, activi sunt temperamenti; corpus validum, robustum, carnosum, succulentum, sano colore splendidum, nec melancholico, nec phlegmatico naturale est: qualem nobilem, venerabilem, generosam, gravem, blandam, humanam, amabilem, excelsum, seriam, suavem, flagrantibus oculis praeditam vultus formam amplifice & discrete ad Lucae Cranachi imaginem descripsit KIRCHMAIER *disquis. historica de Lutheri imagine*. Erasmi ALBERUS domesticus Lutheri testatur: Lutherus war von Gliedmassen eine schone Person, & Job. Georg. SCHELHORN de eodem scribit: Cernite formosam, formoso in corpore, mentem, de generem mentem vix caro pulchra tegit. Amoenit. litter. Tom. II. p. 510. KIRCHMAIER l.c. ff. 24. p. 53. refert: Lutheri vultus revera heroicus est & majestatis alicujus in oculis residentis particeps. - - Ardentes oculos, grandiusculos, acres & in eis sigillatim iridem igneam s. circumlunam igneam, pupillam nigram ambientem, eumque flavo colore a Cranachio notatum invenies, quos non feros aut insectos, torvosque (ut Mairburgius tradidit) voces, cum hoste illo, sed

sed indices animi, pro statu hominis Sanguineo-Cholerici
&c. Petrus MOSELLANUS in Ep. ad Pflugium An. 1519. da-
ta, scribit: Lutherum mediocri statura lætaque semper flo-
ruisse facie; porro, in congressibus festivum, jucundum nu-
gatorium, alacrem & securum fuisse KIRCHMAIER loc. cit.
ff. 27. p. 58. ad fin. indicat: in pictura Cranachia An. 1523.
imago Lutheri corpulentior & habitior in conspectum
se dat, i. e. corpore solido & succi pleno, bonis lateribus
vultu robusto, multo rubore & sanguine suffuso, rotundo
fere capite & grandi &c. Pro diversitate temporum,
quando Lutherus nunc vacillante & amissa sanitate maci-
lentior graciliorve comparuit, nunc redintegrata ea obe-
sior, vivacior, alacrior &c. proclivitas indefessa ad multa
avduaque negotia Cholericorum character est, inde propo-
sitorum persecutio, ejusdem temperamentii proprietates
est; virium naturalium robur & præstantia, earumque in-
defessa & nunquam interrupta exercitatio & ad languo-
rem morbosum usque applicatio ejusdem dispositionis
hominem denotat: quicumque a juventute per reliquam
vitæ & ætatis periodum durum, rigorosum, strictum &
incommodum genus vivendi, nec non multas vigiliis,
solicitudines & afflictiones, sine præmaturo vitæ dispendio
perferre possunt, illi de eadem firma, robusta & consistente
ætate participare debent: quicumque graves & fonticos
morbos capitis & reliqui corporis facile superare & inter-
dum ex illis sub contrariorum quasi medicorum usu emer-
gere, ac autocratica naturæ opitulatione evadere solent, illi
æquali constitutione naturali instructi sunt: huc pertinet
testimonium laudati LÖSCHERI loc. cit. p. 78. Archiepiscopus
Electoralis Razenberger in vita Lutheri enarrat, beatum

Doctorem aliquando graviter aegrotasse, nec ullum medicum veram ejus morbi causam indagare potuisse: denique ipse aeger decrevit, consuetum suam cibum, videlicet balceum & pisci denuo usurpare: inde calculus ab eo secessit, isque iterum convaleuit. - - annis Monachatus sui gravissimo morbo correptus fuit, ita ut de vita sua periclitaretur; quo tempore senior quidam Monachus nervoso solatio eum crexit: quam aegritudinem ipse sibi duris ac rigorosis monachalibus laboribus accersivit, quos sec. naturalem suam indolem magno exercuit ardore, ideo interdum quinque hebdomam decursu vix somnum capere potuit. Cum hac relatione testimoniali consentit suffragatoria commemoratio SECKENDORFI l. c. p. 21. addit. 3. col. b. quod Vir p. m. praestudii assiduitate cubiculo se inclusit, & per unam, duas, imo tres quandoque septimanas cibo & potu abstinerit, eumque in modum se maceravit, ut aliquando quinque septimanis somno caruerit, & pene in mentis deliquium incidit. Vocali musicae deditus fuit, cum melancholia, quod non raro fiebat, affligeretur (haec melancholia non effectus temperamentum melancholici, sed fructus fracti & afflicti animi Sanguinei, ideoque transitoria fuit) cantionibus solatium petebet (nam Musica Sanguineis medicina, consolatio, oblectamentum, mentisque serena erectio est). Accidit aliquando, ut merore correptus sese per unum alterumve diem solitarius includeret, nemine admissio. Tunc quidam Lucas Edembergerus, qui Johannes Ernesti, Electoris Johannis Friderici Fratri a studiis erat & juvenes alii, musicae periti eum conveniunt, fores musci pulsant, & cum non responderet, tandem effringunt: ibi jacentem in deliquio inveniunt, & non tam medicina, aut cibo, quam concentu musico refici-

reficiunt . . . arti etiam tornatoriae, ad corpus exercendum operam dedit, in qua instrumenta quaedam meliora mitti sibi Noriberga petit, jocans, si mundus velit ipsum alere, manu victum parare velle.

§. III.

Tale inflammatum studium stricte observandi leges, ordines, praecepta & consuetudines, nec non strenue & operose prosequendi singulos labores, heroica & animosae indolis index est, sicut b. Vir de se ipso sincere testatur in *Genes. 48. v. 18.* *Ego talis fui, qui jeiunio, abstinentia, duricia laborum & vestium propemodum mihi mortem conscivi, corpore horribiliter macerato & exhausto: nec saltem difficiles, onerosos & periculosos conatus aggressus est, sed etiam, ut cholericorum robur postulat, duriores & viliores victum facilius perferebat: hinc interdum coactus fuit lautiorē diētā commutare cum viliori & tenuiori, quoniam ab illa facile sanitatis suae alterationes & incommoda passus est, ob eandem etiam causam ex parte convivia evitavit, quia simul temperantiae studuit: hinc in Epist. 126. p. 108. ad Gabrielem DYDIMUM ex Eremo scribit: aliud nihil scimus in Eremo hac. Valemus quidem & splendide vivimus, nisi quod jam pene mensem passus sim ronitrium capitis, non tinnitum, sive culpa & causa sit vini, sive Satban sic me ludificetur: porro ubi de Rheumatismo in faucibus conqueritur in Ep. 167. ad Phil Melanctht. p. 186. haec refert: Mibi in gutture corrosivo quaedam nova accessit, ut suspicer, vel vini violentia falsum pblegma augeri. Ad talem temperantiam, abstinentiam & frugalitatem is a teneris sub educatione parentum, omnibus fere rebus egentium, ut & sub Scholastica vita, ubi Magdeburgi*

burgi quippe currendarius & postea Iſenaci ob summam inopiam misere capendo panem propter Deum ostiatim quæ- rere ac stipem capere tenebatur: LUTHER battefte und sang zum neuen Jahr um eine Bratwurst. *vid. Ep. Haus- Postill Dom. Esto mihi p. n. 181. a.* ob id temperantia ipsi quasi naturalis facta est, sicut in *Genesi* ua l. cit. 15. refert: *Vidi ego fratrem in monasterio vorantem quinque similes, cum mihi unica sufficeret. Quod si illi Prior mandasset, ut una tantum contentus esset, aut ut ego totidem absumerem, illi certe inedia, mihi vero voracitate pereundum fuisset: hinc ubique intemperantia & gulositate valde stomachaba- tur, ut in Genesi c. 31. v. 36. inquit: nos Germani sumus ven- tres, ac proci Penelopes, fruges consumere nati: sicut gra- vem seriamque castigationem & elenchum contra turpe ac sceleratum Germanorum vitium ebriofitatis usurpat in der Kirchen-Postill Dom. Exaudi Epist. Pred. Wann man Deutschland mahlen solte, so müſte man es einer Sau gleich mahlen. Si itaque alicubi Lutherus opipare tractatus fuit, mox morbosarum suarum afflictionum mentionem facit, ut in *Ep. 15. ad Pb. Melanchth. ex Comitibus Mediolanensib. d. 29. April. An. 1530. Nos hic Domini sumus plane ac nimis laute pascimur: tibia mea nondum sanari vult &c. Ita Melchior ADAMI l. c. de eodem scribit: is fuit modici cibi & potus & Melanchthon vidit continuis quatuor diebus, cum quidem recte valeret, prorsus nihil edentem aut bibentem, vidit sepe alias multis diebus quotidie exiguo pane & hale- ce contentum esse (huc sane cholericus ventriculus requiri- tur) nihil hic dicimus, quomodo in clauſtro vigiliis, inedia, laboribus aliis se maceravit, (tale vitæ genus non phleg- maticis acceptum & conveniens est). Præterea sub sano corpo.**

corporis statu *viribus valentibus ac robustis* præditus erat, adeo ut varia eaque *molesta, gravia, curarum plena minusve grata itinera eundo, sive pedestria susceperit & perfecerit*, sicut An. 1518. inter Paschæ & Pentecostes F. Heidelbergam ad conventum Monachorum Augustinorum, plurimum ambulando, peregrinabatur *vid. Ep. Luther. Tom. I. Epist. 54. ad Langium die 21. Martii missa & LÖSCHER in Act. Reform. Tom. 2. c. 4. p. 40. sq.* eodem anno ad Cardinalem Cajetanum Augustam Vindelicorum per Noribergam Mense Octobri *pedibus proficiscebatur, sub quo itinere (quod sane non ambulatiuncula in xysto erat) inter Noribergam & Augustam ventriculi dolore, ob mutatam, ut credimus, dietam & insolita ingesta, sicut sub peregrinationibus accidere alias solet, correptus fuit, vid. Luth. Ep. Tom. I. p. 83.* Quemadmodum alias sub continua locorum mutatione & peregrinationibus, ob temporis, temperatum, aeris, esulentorum & potulentorum varietatem, robusta utique & cholericis naturalis constitutio in b. Viro præsto esse debuit. Quod autem ad ejus animum attrinet, tunc *intrepida, acris, confidens, heroica, ardens, indefessa, constans, immutabilis, prompta, animosa, expedita, sollicita, laboriosa, judiciofa, penetrans, prudens, ad res arduas proclivis, in decidendis rebus præfens & parata, aspectu honorifica, oculis fulgentibus coruscans, ingenua, in causa Dei & regni ac gloriæ Christi, ut & in profligando Antichristo strenua & fervida, in pro- ac confessione veritatis coram omnibus aperta, fortis ac contumax mentis qualitas, manifesta cholericis hominis proprietas est.*

§. IV.

Præterea b. Lutherus magnam Sanguinei Temperamenti

C

menti gradum possedit, adeo ut *duo calida* prædicta temperamenta fere in *æquilibrio* constituta fuerint; occurrunt tamen varia criteria, in *mente & corpore* ejus observanda, imprimis si *speciales* ejus *ægritudines* conciliamus, quæ *Sanguineo* temperamento aliqualem *prærogativam* concedunt. Quoad *corporis* constitutionem ejus *statura* costata, *mediocris* longitudinis, amplioris *humerorum* latitudinis, *crassioris* colli, *grandioris* capitis, *carnosæ* faciei, genarum densarum, *majorum* & prominentium *oculorum*, succulenti & *spongiosi* habitus corporis, *proportionatorum* membrorum, sani & *vivacis* coloris naturalis, *formosum* delineant sanguineum, adeo ut multi cum delectamento & gaudio hunc Monachulum in introitu suo in varia loca adspexerint; & hanc terrestrem domum tabernaculi sanguine mobili, copioso & generoso impletam, inhabitavit magnus & Dei gratia ac virtute magnificus Spiritus, ita ut multi Christum in carne, Paulum in ore & Lutherum in corpore & voce cernere & audire optarent, *vid. GLOCCERVS in vita Lutheri & CLOSIVS in ejus Parentalibus.* Quoad *animi* dotes *humani* valde & *humilis* fuit, singulis sincerum se integrumque præbebat, cogitatione, ore & opere unus idemque erat, simulationem, dissimulationem & adulationem totus fugiebat, misericordem ac beneficum se omnibus afflictis exhibebat, avaritiam, res pecuniarias & philargyriam summo prosequatur odio: insigni suo tempore inclaruit *eloquentia*, quod quondam BÖHMERUS *Programmate de eloquentia Lutheri*, & PALLAVICINUS *Lib. I. Hist. Conc. Trident. c. XI. p. 16. b.* testati fuerant, ideo in copiam & abundantiam verborum difflebat, amabilem & *facundam* coluit

conver-

conversatorem, apertam omnibus obtulit mentem: ingenio excelluit mirabili, testibus MAIMBURGO l.c. MELLERSTAD, STAUPITZ aliisque vid. LÖSCHER in *Act. Reform.* p. 215. & PALLAVICINUS l.c. c. 4. p. 6. b. inquit: *acuto vidoque fuit ingenio*: Studia generatim, imprimis *jucunda & elegantia* coluit, videl. Historiam, Eloquentiam, Physicam, Ethicam, Logicam, Poesin; hinc a STAUPITIO *Wittenbergam*, quippe *Professor Physices & Logicæ* commendatus fuit: & talia studia tanto ardore exercuit, ut morbos inde sat graves sibi contraxerit: *Mutabilis* autem in *studiorum* delectu fuit, ut *Sanguineorum* mos est, hinc sub *vita academica* primum *Juris* studio se dicavit, ob infirmi vero *commilitonis* sui *tragicam*, terribilem & miserabilem *occisionem*, ut & horrendam quandam *tonitrualem* tempestatem perterrefactus, *Sanctæ Theologiæ* studio *totus se* mancipavit, interdum in suis negotiis *præceps* fuit, hinc in *Genesi* c. 26. v. 11. sq. suam *imprudentiam* in variis negotiis, *bona licet intentione commissam*, humili confessione sequentibus accusat: *Ego maximas temeritates & stultitias* (hodierno molliori stylo vocantur Clericorum humanæ infirmitates) sæpe commisi, sed bono animo id feci, non studio vocendi, neque scienter, sed imprudenter & stulte, cupiens consulere fideliter ad talem confessionem magis *flexilis, mollis & anxius sanguineus*, quam *magnanimus Cholericus* proclivis est: porro more *Sanguineorum* præceps erat ad *iracundiam*, sed magis *placabilem*, minus *im*placabilem, nec diurnam, morosam, aut vindictæ cupidam, indicante *Melchiore ADAMI* l. all. Quemadmodum *sermonibus* suis, quippe *Sanguineus, verbosus, adfabilis, facetus & suavis & eloquens*, ita in proponendis rebus, quippe

Cholericus, judiciosus, gravis, nervosus, penetrans & ponderosus fuit: *juxta Argutum: Philippus facundus* in verbis; *Pomeranus gravis* in rebus, *Lutherus totus* in utrisque: porro *gratus, carus, suavis, adfabilis, alacris, bilaris & modeste ac honeste jocosus* erat, cujus sermones lepore & venustate adfluebant; ideo sermonibus & colloquiis suis multos sales intersperfit. Sic etiam *memoria fideli, facili & celeri*, referente DANNHAUERO l. c. præditus fuit, qua facultate præ aliis *Sanguinei* feliciter gaudent: porro *arti poeticae* ita deditus erat, ut non modo ornare & argute *extemporaneos* versus formare potuerit. *juxta illud specimen: dat vitrum vitro Jonæ, vitrum ipse Lutherus, ut fragilem vitro similem se noscat uterque*, sicut *Valer. HERBERGER* expressit in *der Trauer-Binde P. 2. Conc. 15. p. 189.* dem alten Doctor Jonas, bringt Doctor Luther dieses Glas, das lehret sie alle beyde fein, daß sie gebrechliche Gläser seyn, sed etiam multos *hymnos ecclesiasticos* divini Spiritus meditatus est. Hanc mirabilem facultatem, *Sanguineis* familiarum & concessam, testantur *ingeniose* inscriptiones & *arguta* dicta, sub variis itineribus in diversoriis & hospitibus indita fenestris, tabulis & parietibus. Quod porro magnus *Musicae* amator & fautor fuerit (quod memorabilis ejus *Epistola ap. FABRICIUM in Centif. p. 521.* confirmat) similiter erecti, *bilaris & sanguinei* animi character est. Denique indoles ejus imperturbata, *tranquilla* & ad mortem subeundam & expectandam quieta, pacata & parata erat, quam *MATTHESIUS in vita Lutheri Conc. 13. p. 185.* sicut testatur, quod *Sanguineum statum, divina gratia sanctificatum*, denotat.

§. V.

§. V.

At quam *firmitate*, *sano*, *vegeto*, *vivaci* & *comparato* robusto temperamento a Deo Sanctus iste Vir præditus fuit, minime tamen vires hæc *naturales* ad perferendos tam *eximios*, *arduos*, *difficiles*, *diurnos*, *indefinentes*, *molestos* & *periculosos* labores, *curas*, *persecutiones*, *insidias*, *ærumnas*, *solicitudines* & *animi corporisve afflictiones*, *indefessas* *fatigationes*, *tædiosas necessitates*, *cruciantes angustias*, *graves tentationes*, *arduas præparaciones*, ad magnum *Reformationis opus* (vid. h. RAMBACH præfat. ad Lutheri *Epistolas Paracleticas* & *Psalmorum penitent. explicationem*) & *vitæ pericula*, *suffecissent*, nisi *divina providentia* eum *caelesti suffulcisset robore*; interea *humane* illius vires *valde enervatæ* fuerant, ut *multis morboſis arduis* & *fonticis invasionibus* *subjectus* fuerit; de quibus nunc in *cepto ordine* agendum est: In *compendio de adversa* ejus *valetudine* DANNHAUERUS *loc. cit. cap. 15. pag. 129.* sequentem *suppeditat relationem*: *Lutherus variis morbis a juventute* fuit *obnoxius*. *Erfordie adversa valetudine* adeo *aliquando corripiebatur*, ut *de vita periclitaretur*. *In arce Wartburg gravissimo afficiebatur omnium membrorum languore*. *Coburgi Cephalalgia laboravit* & *insolitum ac molestissimum sensit tinnitum aurium*, *augeſcente aliquando* hoc modo & *mediam capitis partem occupante*, ac *si fontium aquarum audiret aut molendini strepitum*, ad *lectum redire festinavit*; *vi vero concidit*, velut *exanimis* & *sensibus oppressis aliquandiu jacuit*, ut *nec vocem emitteret*, *nec ullum in eo vitæ signum appareret*: *impediabatur* & *vertigine capitis*, adeo ut *nec scribere*, *nec legere*, *nec concionari* *valeret*, *interdum etiam in suggestu ob subitam lipothymiam*

concionem abrumpere, coactus est. Smalcaldia acerbissimos & acutissimos dolores calculi perpeffus est: hæc de variis ejus morbis eumque ultimum & lethalem laudatus auctor recenser: nunc de singulis eorum quædam monebimus. Quantum An. 1505. in juvenili sua ætate vigesimo secundo vitæ anno durus & severus Augustinorum ordo, cui se mancipaverat, vires ejus naturales & sanitatem ægre affecerat & debilitaverat, facile colligere licet, dum janitoris officio fungi, mendicatio sacco in civitate Erfortia panem colligere, templa scopis verrere, imo cloacas plane ex voto obedientia purgare debuit, vid. Tom. IX. Altenburg fol. 1562. sicut is antea Anno 1503. ob nimium ardorem studiorum in eadem civitate, quippe Baccalaureus (vid. MATTHESII Conc. 1.) in periculosum morbum incidit. Cum ad componendam quandam Controversiam, inter fratres Augustinos ortam, An. 1510. Romam ablegatus fuit, sub reversione ad Wittebergam Bolognæ gravi capitis dolore, aurium tinnitu aliisque morbosis alterationibus correptus fuit, dum sub molesto hoc itinere multa incommoda & a falsis fratribus vitæ pericula perpeffus fuit, quæ ejus animum & corpus magna afflictione turbaverant, hinc in capite sanguinis congestiones & membranarum nervosarum tensiones & stricture talem morbosam tragædiam aperuere. Quoties b. Viro infidia factæ fuerant, eum interficiendo, veneficio occidendo, ipse in Ep. Islebia An. 1546. edita, recenser, vid. Opp. Lutberi Lipsiæ 1732. impressa Part. XVII. p. 378. sq. Cum porro An. 1521. Wittenberga Wormatiæ ad prima Caroli V. Comitia proficiscebatur inter Isenacum & Francofurtum levi, brevi & itinerario morbo affligebatur, qui sine dubio a multiplici animi alteratione varia-

rietate *vernalis* tempestatis, *itineraria* fatigatione & molestia, imprimis autem *diætæ* incongrua & insolita *mutatione* ortum traxit: eodem tempore in arce *Wartenburg* morbo *vehementi* opprimebatur. *vid. MATTHÆIVS Conc. 3.* qui *speciali* nomine ab Historicis *non* significabatur: ast aliquali *conjectura* colligere licet, hunc morbum cum *præcedentibus* aliqualem habuisse *consensionem*, ad quem multæ curæ, indefessi labores, desideria, *Nostalgia*, *D. Lutbers Heimweh*, profundæ meditationes, *Scriptorum* conceptiones & translationes, veluri *Novi Testamenti* optimæ que sui libri, quem *Kirchen-Vostill* vocavit, iteratæ conciones, imprimis insolita *vita sedentaria*, *insueta lauta* & commoda *diætæ*, causam & irritamentum præbuere: inde accumulatio & commorio *congestoria*, stagnatio, *spasmodica* profectio, concurrrens impuritatium coacervatio sanguinis & multiplex, imo variabile tam hujus, quam aliorum humorum molimen *excretorium* originem traxerunt.

§. VI.

Alius b. Viri *fonticus morbus* allegatur, qui An. 1527. eum proximo ante F. Visit *Mariæ* circa vesperam invasit, quem ipse in *Epist. 78. p. 56. d. 10. Junii ad Spalatinum* ita describit: *Ego nudijs tertius* *repentina Syncope* ita corripiebar, ut desperans prorsus arbitraves, me extinctum iri inter manus uxoris & amicorum, ita viribus destituebar omnibus subito. *Sed Dominus* *miseratus* mei restituit me velociter. *Laudatus LÖSCHER in Decimis Evang. P. 4. pag. 79.* hunc morbosum iasultum ita recenser: *prædicto* tempore, *invasit* eum magna *melancholia*, cum eximio *Susurrus* *instar turbinis* in aure sinistra, & *letalis* fere *lipothymia*, unde

unde totum corpus refrigeravit, ipseque ad mortem se præparavit. B. SCHURFIUS eum ad largum Sudorem disposuit, ut altero die convalesceret: hunc processum is arduum suum Sudatorium vocavit. Conf. Ejusd. P. 3. n. 15. p. 224. sq. quam subito hic affectus Lutherum corripuit, præsens D. Jonas ollam, aqua frigida impletam, in ejus faciem & dorsum effudit: conf. ex relatione BUGENHAGII Tom. III. Jenens. p. 401. seq. Wittenb. T. IX. p. 239. 243. Altenb. T. III. p. 772. sq. Hic subitaneus affectus consistebat in repentina sanguinis stagnatione in vasis cerebri & in actuali prodromo & præparatione apoplexiæ, a subitanea sanguinis congestione intra caput & ad cor, quam prægressæ multæ fatigationes, colloquia & vespertina obambulario in horto domestico causabantur: nam strenuæ occupationes & meditationes, sermocinationes, & sacræ orationes alliciebant sanguinem ad cor & caput, quam primum autem sanguis denuo in superficiem aut peripheriam corporis, cum secuto liberali sudore translatus fuit, inde cor & cerebrum iterum ab hac sanguinis congerie liberatum & ordinatus sanguinis circuitus per has partes restitutus fuit: An. 1529. Mense Aprili ad Justum Jonam Ep. 88. p. 63. scribit: Ego toto tempore, quo abfuiſti catarrho gravissimo ac pene mortali vexatus, nec hincere, nec mutire, imo nec tussire potui, ut de voce reditura desperarem, nec adhuc finis. Sicut hic affectus vernalibus adscribendus est, ita eum non frigidum, pituitosum & communem catarrhum, sed falsum, acrem, calidum, rheumaticum fuisse, judicamus; HIPPOCRATES Sect. 3. aphor. 29. præter gravedines & tusses etiam tales vaucedines vernalibus annumerat morbis: quoniam igitur hic affectus gravissimus fuit, ipsam vocem impedivit,
nec

nec ita facile & cito cessavit, *temperamentum* insimul Sub-
 jecti ad *rheumaticos* catarrhos magis, quam simplices, di-
 spositum erat, ipse etiam patiens in *Epist.* 167. p. 186. *Anni*
proximi 1530. quo *autumnali* tempore de *falso corrosivo*
phlegmare, quod de novo ejus guttur cruciarat, antiquas
 reliquias redeuntes, accusaverat, hisce rationibus edocti
 & inducti concludimus eo tempore b. Virum *rheumate*,
 quasi acuto morbo in larynge laborasse, quod caput & pe-
 ctus multa molestia una in consensum traxit, & fonticum
 morbi Schema constituit: *conf.* STAHLII *dissert. de morbis*
acutis veterum: *Capitis* enim & *pectoris* morbi *Lutbero*
 valde familiares fuerant; quia vel nudo vel baud multum
 obiecto & munito capite aestum & frigus, ac multiplices
 aëris injurias perferre debuit, de quo in *Ep.* 173. ad *Pbil.*
Melancheth. ex *Eremo An. 1530.* conqueritur: *Ego istis die-*
bus sum capite fui, suspicor ventos, qui jam arcem istam
pulsant, in meo capite fuisset & jam foris susurrasse, mihi a-
liquando intra caput redituros esse, & in Epist. 174. ad *Ju-*
stium Jonam ex *Eremo Coburgi missam An. 1530.* *Ego capi-*
tis Susurru nondum liberatus sum & gutturis avrosto au-
 getur: in *Colloqu. mensalib. c. 42. art. 3.* Da ich zu Coburg
 An. 1530. war, plagte mich das Sausen und Klingen der
 Ohren, also, daß mir gleich ein Wind aus den Kopff gieng,
 bliese und sauste wie ein Haupt Fluß: eo enim tempore
 Clerici & Theologi rarius Capillamenta amylo aut Cyprio
 pulvere insperla gestabant, *conf.* THIERs *histoire des Parru-*
ques: ideo b. Vir toto capite, quoad sudandum proclivis e-
 rat, auribus, collo, & aeris inspirationes hujus multiplices of-
 fensiones & injurias passus fuit; sicut etiam multa, crebra &
 seriosa *Concione, sermocinatione, consultatione, consolatione*

D &

& loquela pectus valde commovebat; SECKENDORF. *Lib. 3. p. 392.* refert, eum *A. 1571. angina* ægrotasse.

§. VII.

Sic hoc An. 1529. aliquoties adversa valetudine laboravit, ita *d. 29. Aug. Epist. 96. p. 70.* testatur se ad *Spalatinum* maluisse latius scribere, sed erat affecto corpore: inde colligimus vim ejus morbi non levem fuisse, quia laboriosum, vigilem & officiosum hunc virum non facile medicis morbus prostravit, aut ad talia officia charitativa ineptum, infirmum & tædiosum reddidit, quippe qui continuis istiusmodi animi & corporis afflictionibus & passionibus aduetus fuit. Nec mitior & tolerabilior ipsi proximis 1530. Annus fuit, quo ipso sæpe ægrotavit; hinc *d. 12. Maji ad Phil. Melanchth. Ep. 119. p. 92.* scribit: *Vetus ille externus homo corrumpebatur, ut interioris & novi hominis impetum neque ferre, neque sequi possêt: caput enim tinnitibus imo tonitruis caput impleri, & nisi subito desisset, statim in Syncope fuisset lapsus, quod ne litteram quidem inspicere volui nec potui: Es wils nicht mehr thun, die Jahre treten herzu (tunc enim in quinquagesimo sexto ætatis anno consistebat) caput meum factum est capitulum - paulatim residet ille tumultus medicamentis & auxiliis suis solus: porro d. 19. Jun. ej. an. in Ep. 125. p. 107. ad Conr. Cordatum queritur: de *Susurru Capitis*: mox proximo die *Petri & Pauli* in Ep. 131. p. 115. ad *Phil. Melanchth.* scriptione testatur: *Malo ferre hunc tortorem carnis, quam carnificem illum Spiritus: Er hat mir den Todt geschwehreten, das fühle ich wohl, hat auch keine Ruhe er habe mich dann gefressen. Wehlan frist er mich, so soll er, ob Gott will eine purgation fressen, die ihm Bauch und Ursch zu engen machen**

machen soll: eod. an. d. 23. Septembr. ex arce Coburg. Epist. 182. ad Cour. Cordatum p. 20. scribit: totum hoc tempus, quo hic fui, pene dimidium perit otio mihi molestissimo; jam violentius & pertinacius caput meum oppressit & vexavit tinnitus, sive bombus potius ventorium, turbini similis - - jam vero incipit remittere bombus & denuo intervallum concedere: qua relatione idem conqueritur, quod modo ex aliis significationibus allegavimus. Et tales affectus erant recidiva congestionum & stagnationum humorum in capite, a prædictis causis concitatae: enim vero si tales motus congestorio-spastici in inferiori corporis regione, grassari & tumultuare cessarunt, alia occasione caput & pectus invaserant, in quo talia morborum schemata formaverant. Ast quoniam Sanctus Vir suis viribus & valetudinario statui non pepercit & in solito ardore sacrorum laborum & opere ac causa Dei strenue & indefinenter continuavit, ideo An. 1532 Mense Januario novum morbi insultum passus est, quem sequenti commemoratione SECKENDORF. Lib. 3. p. 39. col. h. indicat: Mense Januario anno 1532. præsentiebat aliquid & veluti divinabat Lutherus, de futura sua agitudine fore, dicens ut sub Martio gravi morbo conflictaretur, sed non tam diu absuit malum. Nam die 22. vehemens morbus eum invexit, ut per totum diem decumberet, mane circa horam quartam ingens tinnitus aurium eum exacerbat, quam mira cordis debilitas secuta est. - - ibi cum Pbil. Melanchth. & Rorarius dicerent, si ita moreretur &c. Lutherus confirmato animo inquit: at ego nunc non morior, id certo scio - - aderat quoque medicus, is dicebat post visam urinam, haud longe cum abesse ab apoplexia & ægre eum evasurum. Hoc au-

diens Doctor ait: ego non possum cogitare, quod morbus meus sit naturalis, sed suspectus est mihi Satan; ideo facilius contemno. Ab hoc morbo vero pristini genii iisdemque causis ad iteratam recidivam irritato, hoc iterum tempore b. Vir divina gratia dirigente prospere convaleuit: nam plurimi morbi, qui eum affecerant naturalem etiam habuerunt consensum. An. 1573. d. 31. Mart. restatur Lutherus in einer-Haus-Pred. am Oster-Abend in der Haus-Postill, daß er schwach sey, und nicht wisse, wie lange er leben werde. Ad eandem classem ille etiam morbus referendus, qui pium Virum Anno 1536. eo tempore, quo cum Bucero conventum inire proposuit & indicavit, corripuit, cujus brevissimis mentionem facit SECKENDORF. Lib. 3. Sect. 15. ff. 47. p. 130. col. a. ad fin. neque enim ea valetudine fuit Lutherus, ut progredi in actione posset, sicut notatur Tom. VI. Altenburg. f. 1046. Et sequens dies quieti ejus datus est: de hac ægrotatione ipse Lutherus in Epistola ad Bucero missa, ita disserit: ad te, dilecte Bucere paucis scribere debeo, quia quatuordecim diebus intolerabili Ischiadico dolore decubui, ut vix me colligere inchoem. vid. Opp. Luth. Lips. Part. 21. p. 96. b. ad fin. hic igitur Spasmodicus affectus fuit, qui cum aliis congestorio-spasticis motibus in hoc corpore carnosio, spongioso & sanguine pleno alternavit.

§. VIII.

Nec sequentibus annis a morbis, admodum periculosis, immunis vixit Lutherus, qui An 1537. ad conventum Smalcaldicum profectus & absoluto arduo valdeque incommodo itinere, illico dominica Invocavit matutinam habuit concionem, post meridiem vero in gravissimum calculi morbum incidit, & periculosa Ischuria dententus fuit, qua

qua secundum MATTHESII relationem *Conc. XI. undecim libras* urinæ, excrevit, indeque sec. SECKENDORFII rerum gestarum expositionem magno levamine liberatus est, cujus hæc sunt verba *Lib. 3. Sect. 16. f. 60. p. 164. sq.* *Leve certe non est, octo diebus obstructo urinæ meatu cruciari. Tam grave id fuit, ut de vita sua ipse desperaverit & omnes ad commiserationem magnumque mærorem moverit. Audum fuit malum imperitia medici Hassiaci, ut ex Melanchthonis epistolis percipitur. Cum igitur in tanta versaretur angustia, nullamque humani auxilii spem videret, exire petiit, ut aereberetur. Impositus itaque curru Electoris d. 26. Februarii per juga montium Smalcaldia Tambachium, populosum ad radices sylvæ Thuringicæ vicum delatus est, & ex ipso vecturæ motu, levamen ea nocte morbi habuit; unde historiæ Jacobi Patriarchæ Gen. 32. v. 30. recordatus, locum illum in litteris ad Melanchthonem Phaniel vocavit. vid. Tom. IX. Altenb. f. 1574. Altera die uxori scripsit, narrans se vix tribus diebus Smalcaldie valuisse & a prima Dominica (d. 18. Februarii, quo concionatus erat) ad alteram usque nullam lotii guttam emittere potuisse, quiete & somno penitus caruisse, cibumque & potum omnem rejecisse: de eodem morbo in colloquiis mensalib. c. 42. art. 4. amplior relatio sequentibus extat: Wie man ihn nun von Schmalcalden, bis gen Tambach (ohngesehr bey zwey Meilweges bringet, und er in der Herberge ein wenig rothes Weins trincket, da thun (aus Gottes gnädiger Verleihung) seine Gänge sich wieder auf, daß er seinen Urin wieder lassen konnte, das zuvor in viel Tagen nicht geschehen war, und hat damahls der Doctor für Freuden seinen Brunnen selber geuget, und (wie hernach aus seinen Munde gehöret worden)*

bis in eiff Rannen aufgefangen: in *Epistola*, qua uxori suæ sub *reditu*, morbi sui *periculosum* statum & *salutarem* solutionem refert, inter alia scribit: **GOTT** hat mir diese Nacht der Blasengang geöffnet, und ist in zwo Stunden wohl ein Strüßigen von mir gegangen, und mich düncket, ich sey wieder von neuen gehehren: hic morbus ab *Aurifabro* brevibus recensetur, *vid. Opp. Luther. Lips. p. 21. p. 73. a.* Quoniam autem singulæ hæ relationes non significant, *calculos* sub hac largiori urinae effluxione excretos fuisse, id eo judicamus *spasmodica* constrictione meatus *urinarios* obstructos fuisse, quo incommoda & molestiæ prægressi *asperitineris*, *mutatio loci*, *regiminis* & *diætæ*, nec non *putbertica* concio, quam *animi* & *corporis* strenua comitabatur commotio, quam etiam *mox* insultus ille *morbosus* secutus erat, multiplicem efficacem *causam* suppeditarunt; ipse affectus autem secundum *omnium* medicorum confirmationem admodum *gravis* & *periculosus* fuit; adeo, ut *antiquiores* quidam medici asseverent, *Ischuriam*, per *septem* dies durantem, *lethalem* fieri: tanto magis autem *hic* Lutheri morbus *periculosior* redditus, quia ejus *gravitatem* *imperita* medica offensio exacerbavit: attamen præter *causas naturales*, lenioris & magis *circumspectæ* *vectoris*, *modicæ commotionis* corporis sub in- & egressu *rhedæ*, potus *vini rubri*, quod *diuretica* & *tonica* virtute gaudet, etiam *divina* providentia, omni veneratione & prædicatione celebranda est, quæ aliqualem pii viri *vite prolongationem* nunc etiam largita est. Sub *reditu* versus *Witzbergam* enarrantem **SECKENDORF**. *l. c. p. 165. a.* *Gotha* illa ipsa *bedomate*, (qua de *Smalcaldia* abiit) *reerduat* malum, ita ut *Lutherus* ad *mortem* se pararet - - *Factum* tamen est, sic

sic volente Deo & diligentia medici, ut periculum superaret & sic satis convalesceret: quoniam igitur Wittebergam cum festinatione reverti contendebat, ita infirmæ valetudini condigne parcere haud potuit; siquidem mox post acquisitum præteriti morbi levamen, animo & corpore negoriosus fuit, reversus enim Altenburgum denuo SPALATINI hospitio fruens, hos versus confecit: Christus in infirmo venit hic Spalatine Lutheri, & tua pro requie recte benigna petit &c. hinc postea Wittebergam reversus, in Epistola 229. ejusd. anni d. 21. Martii ad SPALATINUM data pag. 256. hæc significat: Scribo tandem mi Spalatine: tot jam dies ferivatus Sabbatismum calami. Convalesco paulatim, discoque comedere & bibere denuo, licet crura & genua & ossa labent, & ferre corpus adhuc non satis firmiter possint. Plus est virium exhaustum, quam ipse credidissim, sed curabo me quiete & aliis fomentis, donec operante Dei virtute confirmet: Consequentia itaque eventuum satis superque docet prægressum morbum, cum conjunctis circumstantiis, valde periculosum fuisse.

§. IX.

Ab hoc anno Lutherus sub continuis arduis laboribus mediocri sanitate fructus erat, usque ad Annum 1547. inde ad vitæ suæ finem semper adversa conflictatus fuit valetudine, quo anno in Epistola ad Electorem d. 24 Jan. data, excusat absentiam suam, quod *angina laborans, Principem accedere non possêt, vid. SECKENDORF. Lib. 3. Sect. 25. f. 96. in addit. p. 392. b. fero ad fin. & Tom. V. Germ. Jen. f. 485.* & literis ad Electorem Johannem datis scribit: *Ew. Churfürstl. Gnaden, halten mir so kurtz und ungeschickt Schreiben gnädiglich zu gute, dann man Haupt noch ein wenig*

wenig ist dem Feind und Gesundheit unterworfen, der thut
 mir zuweilen einen Ritt, durch mein Hirn, daß ich weder
 Schreiben noch Lesen kan. CYPRIANUS in Hilar. Evang.
 P. 1. c. 48. p. 551. a. scribit: Nach 1742. zu Ende seines Le-
 bens fanden sich bey Luthero heftige Kopf, Augen und Stein-
 Schmerzen ein, und seine Schenckel hengen an zu schwellen.
 Porro LÖSCHER in Evangel. Sehenden loc. saepe cit. pag. 81.
 recenser, quod Lutherus An. 1545. Mens. Jul. & Novembr.
 iterum valde agrotaverit, ut in Epistola ad AMSDORFIUM
 optaverit, tabernaculum corporis sui deponere, den sau-
 len Schelm abzulegen: p. 82. refert, quod Anno 1545. Cepha-
 lalgia, oculorum imbecillitate, Genuum tumore & calculo
 laboraverit: sicut ADAMI in vita Lutheri enarrat, quod
 capitis dolore, extremis pres. annis saepe vexatus fuerit;
 unde paroxysmum apoplecticum metuit, saepe his verbis in
 vertigine & tinnitu aurium usus, feri Domine Jesu, feri cle-
 menter: ego paratus sum, quia verbo tuo a peccatis absolu-
 tus & corpore ac sanguine tuo passus, etiam apostolus tuus
 Johannes & noster Elektor hoc mortis genere extincti sunt
 conf. LUTHER. Colloqu. Mensal. c. 42. idem testatur MAT-
 THESIUS Concione 12. quod gravi Vertigine, auriumque Su-
 furrū vexatus fuerit, ut apoplexia inultu ei expectaverit.
 In Ep. ad Wolferinum altera de 20 Julii 1543. scribit: Hal-
 tet mirs für gut, daß ich diesen Brieff dictiren muß, n. denn
 ich selbst nicht schreiben können, wegen Beschwehrung mei-
 nes Haupts. vid. Opp. Luth. Lips. P. 21. p. 437. a. & 478. a.
 in Colloqu. Mens. c. 9. von unnatürl. Kranckheiten Lutheri:
 Meine Kranckheit die ich habe von Schwindel und ander
 Ding, ist nicht natürlich, es hilfr mich nichts, was ich nehme
 und thue, wiewohl ich meinem Arzte fleißig selse, & cap. 42.
 art.

art. 7. Könnt ichs thun, so wolte ich mit eurer Krätze tauschen, daß ihr meinen Schwindel nehmet, so ich im Kopffe habe, und ich behielte eure Krätze, ich wolte euch noch zehn Gulden dazu geben: ihr wisset nicht, wie der Schwindel das Sauffen und Brauffen im Kopff, so ein beschwehrlich Ding sey: ich darff jetzt keinen gangen Brieff ohne Aufhören lesen. So kan ich auch nicht zwey oder drey Zeilen im Psalter lesen, noch stracks auf ein Ding lang sehen, oder scharf immerdar auf ein Ding dichten: denn da findet sich bald mein Brauffen vor den Ohren, daß ich oft auf die Bancf dahin stücken solle, = aber was wolte ich den guten Kopff ziehen, daß er mich mit den Schwindel nun plaget, daß thut er billig, denn er hat es treulich mit mir gewaget und darff wohl sprechen, daß er sey auf Erden gewesen, und mag nun wohl mit Ehren schlafen gehen. Anno 1540. als Doctor Martin Luther einen harten Schwindel und groß Sauffen und Brauffen des Haupts eine lange Zeit fühlte, kommt er in die Gedanken, es werde der Schlag drauf folgen: alibi in articulo Lutheri Rede von sein Selbst-Todt: ich weiß, daß ich nicht werd lang leben, dazu so ist mein Kopff wie ein Messer, denn der Stahl ist ganz und gar abgewekt und eitel Eisen worden, das Eisen schneidet nimmer, also ist auch mein Kopff. *Quoniam igitur Lutherus diu noctuque a juventute, per totam suam vitam, oratione, meditatione, tentatione, cura, afflictione, sollicitudine, &c. &c. laboriosus fuit, ideo non solum sanguinis strenuam, frequentem & largam congestoriam commotionem ad & intra caput allexit & provocavit, quo continuæ sermocinationes, conciones, doctrinæ, consilia, compellationes, sententiæ & iudicii sui elocutiones efficacem quoque causam suggererant, sed et*

E

iam

iam ab eiusmodi crebra *humorosa capitis oppleione*, denique *vasa sanguifera, sinus, meatus, nervi, membranæ capitis, præcipue cerebri, magna atonia, dilatatione, laxitate & infirmitate* ita afficiebantur, ut *periculosi humorum infarctus & stagnationes* consequerentur, hinc ob *indies augetentem virium jacturam* denique *apoplexia* expectanda fuisset; quare Sanctus vir, sex diebus ante ultimum iter *Islebiense* litteris *d. 17. Januar. An. 1546. ad Jacobum Præpositum Pastorem Bremensem de se ipso queritur: Senex decrepitus, piger fessus, frigidus, ac jam monoculus scribo, & qui sperabam, mihi nunc emortuo requiem, ut mihi videtur iustissimam dari, quasi nunquam egerim, scripservim, dixerim, fecerim, ita obruo scribendis, dicendis, faciendis, agendis rebus. vid. SECKENDORF. Lib. 3. Sect. 36. ff. 133. p. 634. ad fin. seq.*

§. X.

Placet adhuc quorundam *aliorum morborum* mentionem facere, qui *diverso tempore Lutherum* cruciarunt, unde constat cum sub vitæ suæ *curriculo & gravissimis negotiis*, quibus *gloriam Dei & Regnum Christi* omnibus viribus *promovere* annifus est, *multiplicibus morborum* schematibus laborasse, quorum quidam *extra aliorum consensum* orti fuerant: Sic ipse LUTHERUS in *Genesi 20. v. 8.* restatur: *Mibi dedit Deus saram corpus usque ad annum 50. dedit uxorem & liberos & quod supra omnia est, cognitionem verbi sui satis magnam. Nunc cum vel dysenteria, vel calculus nonnunquam me vexat, hoc unum malum excutit memoriam omnium reliquorum bonorum: in Colloqu. mens. c. 43. art. 1. extat relatio: Da Doctor Martin Luther die rothe Ruhr hatte, und auch von Stein geplaget war,*

war, sprach er: Ich lieber Herr Gott, welcher ein Kleinod
ist ein gesunder Leib etc. hisce locis prior affectus vocatur
dysenteria, in germanica versione prioris loci, nominatur,
mein Blutgang: vid. *Opp. Luther. Lips. P. 2. p. 254. a.* in
medio; de hoc morbo facile quispiam dubitare possit an
vera fuerit *dysenteria*, & non rectius *inordinatus* & *spas-
ticis* doloribus stipatus fluxus *hæmorrhoidalis*? rationes du-
bitandi sunt 1) quia hic affectus nimis leviter & molliter
allegatus est, cum communiter *dysenteria* fonticus & peri-
culosus morbus sit: 2) quia rarius *dysenteria* cum calculo,
sepius vero irregulares *hæmorrhoides* cum calculo conjun-
guntur, vid. *diff. D. PRÆSIDIS de Hæmorrhoidum Conser-
su cum calculo*: 3) quia Lutheri temperamentum & vita ge-
nus cum dispositione *hæmorrhoidali* apprime consentit:
4) quia affectus *spasfici*, *ischiadici*, *nephritici*, *gonagrivi*,
rheumatici satis sepe cum processu *hæmorrhoidali* conspi-
rant, vid. *STAHLII Programma exhibens Historiam Patbo-
logicam affectuum cum coxarum dolore symbolizantium
Hippocraticam*, de quo argumento satis amplifice *DN. D.
PRÆSES* in *tr. de Hæmorrhoidibus*, notante indice, disse-
ruit: 5) nec ignotum est, quod interdum *Hæmorrhoidalis*
pro *dysenterico* fluxu declaratus fuerit: 6) quia ab *anti-
quioribus* fluxus *hæmorrhoidalis* genius sepe *obliviosè* &
meticulosè æstimationi traditus fuit. Porro in *Colloqu.
Mens. artic. 1.* Woyu Kranckheiten und andere Plagen etc.
recensetur: Da Doct. Martin Luther krank lag am Stein
und am Reissen der Kniescheiben, sprach er etc. quo loco *ne-
phriticus* & *Gonogricus* ejusdem status significatur: eo-
dem loco *artic. von Stein, Zipperlein, Krampf* etc. Da der
Stein Doct. Martin Luthern plagte, sprach er: ich gehe aber-

mahl Schwanger, und lieg in Kindes-Nöthen, kröche am Stein, welches eigentlich der Teutschen Kranckheit ist, wie man sagt: daß das Zipperlein in Engelland soll sehr gemein seyn.

§. XI.

Tales igitur affectus cum Hæmorrhoidali negotio ut plurimum & exacte consentiunt: siquidem ipse Lutherus in Epist. An. 1527. die Epiphan. ad Justum Jonam Nordbuse hærentem hisce verbis luculenter testatur: *Meus morbus talis erat, ut egestione simul prodiret ani labium tumens in modum fere juglandis in circuitu toto, in quo erat scabies minutula, quantum est granum cacubi, quæ parvula scilicet, quo laxior esset egestio, hoc plus dolebat, quo durior hoc minus cruciabat. Si autem, cruor mixtus ibat, tum erat salus atque adeo suavitas & voluptas quædam in egerendo; atque quo plus cruoris, eo plus voluptatis, ita ut delictatio me provocaret per diem sæpius ad cacandum, & si digito tangeretur suavissime pruriebat & fluebat cruor. Proinde me iudice minime omnium sistendus aut cobibendus erat iste cruor egestionis; dicunt enim auream esse venam & vere aurea est. Nam eo cruore effluere dicunt, quicquid est mali in toto corpore, velut per Sterquiliniæ portam omnium morborum, solereque hos homines duntissime vivere, ut qui hoc loco & apothecam & omnes Medicinæ Doctores habeant inclusos. Sistitur autem per sese suo tempore absque nostra cura. Tu ergo prospice, si tale quid illi contigerit, ne cruorem cobibeat. vid. b. nostri HOFFMANNI Medic. Consultat. Tom. III. p. 231. sq.* Si igitur Syncretisnum formare volumus, judicare possemus Lutherum eo An. 1527. Hæmorrhoidalem fluxum perpeßum esse, postea vero ubi charam

charam suam Genesim decem ante obitum suum annis scripsit, circiter circa ann. 1539. *dysenteria* laborasse: Quemadmodum autem Lutherus vir fuit mansuetus & vexatus, ita ob indefinentes graves labores, lucubrationes, afflictiones, persecutiones, peregrinationes, curas, mutationes &c. hic fluxus *hæmorrhoidalis* in *turbulentum* & *anomalum*, statum coniectus, sequentes *vertiginosos*, *nephriticos*, *spasticos* alios, pro more suo perverso & turbato introduxit, facileque contigit, ut *podagra*, velut *socius* & comes *turbatarum* *Hæmorrhoidum*, Lutherum occupaverit, licet partim *hujus* affectus *vices* *nephritis*, *gonagra*, *congestiones* *anotERICA*, *vertigo*, *Hemicrania* &c. reddiderint: partim idem medium hunc affectum ab eodem averteret, cuius *l. c. art. cod. von Stein*, *Zipperlein* &c. mentionem facit, ita sentiens: Wenn einem der Krampff im Füssen und Weinen zeucht, so vergehet er, wenn man sichs flugs beweget und läufft: ipse enim b. Vir non vitæ *sedentaria* & *otiosa*, sed *laboriosa* & *ambulatoria* deditus fuit; quæ ipsi instar *Medicine præservatoriae* opem tulit desideratam: at tamen ab ejusmodi doloribus *spasmodicis* in *pedibus* non plane immunis & liber fuit, sed *podagricorum* instar se gessit: *vid. Colloqu. mens. cap. 42. artic. des Todes*. Verzug ist nur eine Galgen-Frist: verba sunt sequentia: Da das Reissen in Doctor Martin Luthers Weinen noch anhielt, damit er geplaget ward, also daß er mußte an einen Stabe und also gleich auf dreyen Weinen einhergehen, wiewohl schwehrlich, sprach er &c. Denique in serie morborum qui Lutherum affecerant in *Colloqu. mens. l. c. art.* unser Todt ist nichts anders &c. hæc referuntur. Anno 1530 d. 20. Julii war Doct. Martin Luther sehr frantz am Auslauffen. Nun sprach er:

ich muß den Hindern sein Regiment lassen, denn GOTT strafft uns auch an den unehelichen Orte des Leibes &c. videtur hanc *diarrhœam* non pituitosam, sed *biliotam*, in quam ipse ob *temperamenti* rationem magis inclinaverat, fuisse; ad quam variæ occasiones stimulum addere eo anno potuerant, videlicet nova Ecclesiarum visitatio, quam ipse ordinaverat, cui Episcopi vehementer contrario resistebant nisi, nec non *Agricola*, optimi alias Lutheri amici, *erronea* asserta antinomica, quibus peculiarem disputationem opposuit; nec non occupatio in scribendo egregio libro *de Conciliis*; denique conjunctæ variæ aliæ curæ, quæ ipsi *tædium* & *dolorem* fecerant: quo *codem anni* tempore *cholericis* tales *alvi fluxus*, teste HIPPOCRAT. *Secl. 3. aph. 21.* accidere solent, dum *operosi* labores, *æstivalis* æstuatio, *crebrior* porus *ingestio* & *varia animi* sive *manifesta*, sive *clandestina pathetica* commotio multipliciter aptam causam ad hunc affectum adferre potuerant.

§. XII.

Restat denique, posteaquam statum *Sanitatis* & *Morum*, cum *causis* suis b. LUTHERI significavimus, ut *Mortem* illius, quoad *medicam* considerationem, brevibus explicamus, alias vero circumstantias prætermittamus, quæ disterte & amplifice a D. JUSTA JONA ad *Electorem* JOHAN. NEM FRIDERICUM missæ recensitæ deprehenduntur, quippe qui pius Vir velut fide dignus avroptes Sancto Luthero usque ad ultimum halitum fideliter adstitit, ultimumque verbum ex ejus ore excepit: placet autem præcipua quædam momenta, nostro scopo quadrantia, ex SECKENDORFIO *Lib. 3. Secl. 36. f. 133. p. 635.* præmittere; RAZEBBERGIO, ipse refert, *medico* usus erat, qui refert: *Lutberum*

ex suo consilio fonticulum, seu ut Italica dialecto vocant, fontinellam in criere sinistro, aperiri sibi fecisse, eo cum successu, ut non solum gravedinem & vertiginem capitis mitigaverit, sed & defluxiones imminuerit, ut pedibus templum & auditorium Academicum adire & suggestum conscendere potuerit, quod præstare per aliquod tempus nequiverat, sed vel rheda ad templum vehebatur, vel si debilior esset, domi familiæ suæ concionabatur: Cum vero Islebiam proficiscens domi oblitus esset lapidi, vel pulveris corrosivi, quo apertus servabatur fonticulus, deinde ob conferta, quibus ibi obruebatur, negotia, curam illius plane neglexisset, inde factum esse putat Razebergius, ut obstructo abscessu regurgitatio materiæ peccantis secuta sit, & mortem viro acceleraverit. Notat idem Melanchthonem ex aliorum medicorum judicio morbum Lutheri vocasse Cardiogmum, dolorem s. morsum & rofionem ventriculi, aut potius ejus orificiî. Hoc corporis statu hyberno tempore d. 23. Januarii Witteberga egressus Islebiam tamen nonnisi d. 28. Januarii venit, triduo ob Sale annis inundationem Halis detentus, nec sine periculo aquas lintro superavit. - - - In Ingressu, ut in relatione T. VIII. Altenb. f. 848. notatur, debilitate insigni correptus fuit. Lutherus, ut moriturus jam tunc esse videretur - - refectus tamen mox est in hospitio frictione per lintea calefacta, cui suctus erat medicaminibus Witteberga secum allatis. Sub tanta mutabili, adversa tamen valerudine & imbecillitate, aliquoties Islebæ concionatus est & Ecclesiastica æque ac alia officia præstitit, quid quod triduo ante obitum ibidem concionem habuit, nec tamen sub hac morbosa infirmitate pius Vir voluit constantem clinicum agere, aut in lecto cubare, sed si paululum anxie-

anxietates remittebant (quia per intervalla recurrerunt,) mox animo erectus, quietus, placidus & adfabilis fuit; sicut SECKENDORF enarrat: *satis laute Islebia a Comitibus tractatus fuit & quandoque cibo atque potu hilariter usus est, facetiis etiam indulgit*: aliquando obambulavit, ob præcordialem anxietatem autem, quoties invasit, lectum petere coactus fuit, de qua significaverat, es drückt ihm auf der Brust, aber nicht zum Herzen, petiit propterea, ut calidis linteis fricaretur, unde levamen quoddam sensit & impetravit; dum vero hic morbi insultus noctu d. 18. Februar. Anni 1546. summa acerbitate reversus fuerat, inter secundam & tertiam matutinam placida, præclara, facili bonaque morte sanctam efflavit animam, dum ad ultimum fere vitæ suæ devotæ punctum integra ratione præditus, inter præclara negotia visibilem mundum deseruit. Quoad ultimum hunc morbum ejusque causam Gottfr. ARNOLD in der Kirchen- und Reher-Historie P. 4. Sect. 2. No. 1. p. n. 381. relationem suam ex SECKENDORFIO mutuo excepit, quod etiam DANNHAUER & LÖSCHER in l. c. in compendio fecerant: Sicut olim Imperator elocutus est, quod imperatorem deceat stantem mori, idem ad magnum hunc Theologum referri potest, quem singularis divina gratia non concessit mortis naturalis acerbitatem & amaritiam gustare; hinc DANNHAUERUS in memoria Thavmasiandri Lutheri c. 45. p. 129. commemorat: *An. 1546. in letibalem incidit morbum Islebia d. 17. Febr. gravius ex pectore ægrotare capit, de pectoris angustis & doloribus conquestus est, tanquam dormiturus paulatim ex hac vita beate discessit, nullo cum corporis, qui quidem animadverti possset, cruciatu.*

§. XIII.

Quod igitur ad *causam* hujus *mortis* attinet, tunc *Medicorum*, qui eo tempore curam sanitatis & morborum Lutheri habuerunt, sententiæ *discrepant*; aliqui magnum annum *climactericum*, referente *Gottfr. ARNOLD loc. cit. p. 382. a.* accusant: quo alias in subjectis *sensibilibus* & *valetudinariis* graves *mutationes* contingere solent: nec plane hæc opinio *fallax* esse potest, dum in præcedentibus annis variis morbis, arduisve animi & corporis laboribus ipse oppressus & fatigatus, maxime vero *capitis* & *pectoris* affectibus vexatus fuit: ita ob causas varias *remotas* antecedentes iniciante hoc anno, quo alias variæ ægrotationes fragile & imbecillum corpus humanum corripere solent, talis *funesta recidiva* accidere potuit. Deinde *RAZBERGIUS* non male judicat, quod *Fonticuli obstructio* hujus *subitanæ* & simul *lethalis regurgitationis* ad *pectus* causa fuerit certior & evidentior: quæ *fontica* enim *dammna* a tali *mutatione* eveniant, uberrime in observatione medica constat; ex illis vero ea *frequentiora* & variis speciebus magis manifesta fuerunt, quæ *pectus* cruciare *sueverant*: etenim sedecim ab hinc annis Lutherus *aperto* quodam in *pede malo* laboravit, de quo in *Epist. ad Phil. Melanchth. An. 1530. d. 29. Apr. quæ us. est, p. 88.* ita scribit: *Tibia mea, nondum sanari vult. Suspicio fluxum quendam orivi, quem nollem cohiberi & tamen ignoro. Scribo de hac re Doctori Caspary.* Si igitur *circumstantias conciliamus*, Lutherum jam *valetudinarium hyberno aspero* tempore *Wirteberga Islebiam* iter suscepisse, *Halæ* autem *exundantem Salanum fluvium* cum periculo vitæ *transnavigasse*, *subinde metum & angorem* ob *periculum* submer-

submersiois sustinuisse, mirum esse haud potest, cum quippe valde ægrotantem Islebiam pervenisse & attingisse, postea vero *fonticulum* vel *sponde* concidisse & coaluisse. Porro MANLIUS in *libello medico variorum experientorum* arbitratur Lutherum vita functum ab humore in *ventriculo* adscendente; quæ vero imaginaria est causa, nec adeo efficax mortem provocandi, siquidem humor in *ventriculo* *sufficiens* spatium habuisset, ut in aliis illethali- bus affectibus illico latitasse observatum fuit. Quo etiam MELANCHTHONIS opinio spectat, quando in *Collestaneis MANLII* p. 770. seq. asserit, quod Lutherus mortuus sit morbo, *Cardiaco* dicto & in *oratione de obitu Lutheri*, quod ex *suppressione humorum in orificio ventriculi*, quo aliquoties laborasse ferebatur, ex vita discesserit: quando vero *Cardialgici* aut *Cardiaci* affectus singula signa cum hoc ultimo morbo Lutheri conferimus, tunc *minime* invicem conveniunt: de *Cardiaco* enim morbo dicit SYLVIVS *Prax. Lib. 1. cap. 30. §. 28. 102.* quod sit *vehementissimus* & *tantum non intolerabilis dolor stomachi s. orificii ventriculi sinistri*, ut & *præcordiorum in genere cum gravissimis quandoque aliis symptomatibus, palpitatione cordis, animi deliquio, nausea & vomendi conatu vehementiori, immoderato sudore particulari thoracis, cervicis, capitis, cruribus vero & pedibus siccoribus, nec non febre inordinata &c.* quorum symptomatum in historia morborum & mortis b. Viri vix multa & præcipua, præter *præcordialem anxietatem*, modo remittentem, modo vehementius recurrentem, recensentur.

§. XIV.

Hinc judicamus *causam* hujus mortis fuisse *Asbma Spas.*

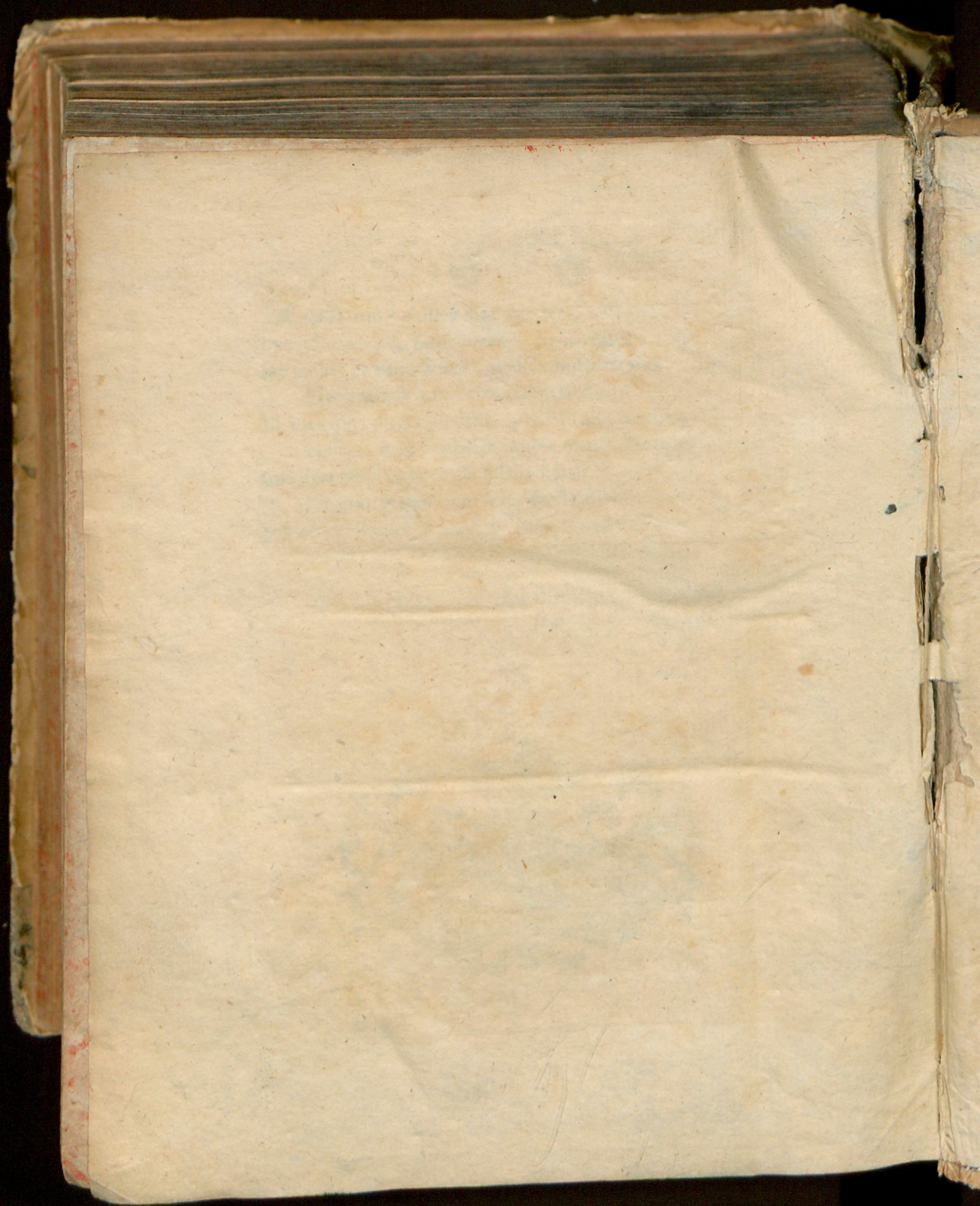
Spasmodicum, iteratis insultibus Lutherum opprimens: rationes hujus judicii sequentes proferimus: 1) quod ipse Lutherus conquestus fuerit, de *pectoris angustiis*, haud vero cordis aut ventriculi, 2) quod ipse *non antea ventriculi* affectibus laboraverit, sed *aliarum regionum* 3) ut & capitis & thoracis morbis, 4) quod subitus *coalitus* fonticuli ad tales *regurgitationes* aut palindromen ad *pectus*, ad affectus catarrhales *suffocativos* aut *astmaticos*, aut *alios spasmodicos* efficacem præbeat causam, quod 5) Lutherus *alias* ad *vagos tales* affectus *spasticos*, renum, coxendicum, genuum, pedum, deinde capitis, colli & pectoris mutabili invasione & frequenti molestia dispositus fuerit: quod 6) *iter prævium* Islebientè sub *dira*, dura & *aspera hybernali* tempestate, ut & *periculosus transitus per anhem* Salanum, *aere* illico spirante *frigido* humido, una cum *animi anxia* & tremenda consternatione, ad *talem pectoris* spasmus *facilem* ansam præbere 7) quod *iterata concio*, Islebiæ habita, eodem *hyberno* tempore, ubi *aer frigidus* inspiratus, *reliquum* vero corpus comparate *æstuatum* fuit, in *Valetudinario* Viro facilius eundem affectum provocare potuerit: 8) quod *hic* affectus more *spasmodicorum* per *intervalla* remissionem & recurrentem exacerbationem servaverit: 9) quod *totus cursus*, processus & *consensus præcedentium* morborum ratione *generalioris* genii perquam conveniat: 10) quod *unicornu raspatum*, Luthero exhibitum, referentibus MATTHESIO, MÜLLERO & SECKENDORFIO, multum *alias* eidem profuerit; quod remedium secundum multorum *medicorum* judicium *singulare*, vel plane *specificum*, *antispasmodicum* esse laudatur: 11) quod *hic funestus* morbus æque ac *alii* re-

tropul-

*propulsi spasmi tam subitaneum, acceleratum & inmedicabilem tristem eventum nactus fuerit: 12) quod denique in eodem morbo calida fomentationes aliquale levamen, mitigationem & lenitionem præstiterint, quæ species topici aut externi auxilii in aliis spasmis, congrue & opportune adhiberi, similiter opem aliquam ferre solet. Ab hoc igitur contumaci & fori Spasmo pectorali contigit, ut in infirmo & viribus per momenta privato ægro Sanguinis circuitus in præcipuo ejus fonte, videlicet Corde, sufflaminatus. oppressus & interceptus ideoque mors inevitabilis naturalis secuta & causata fuerit. Hæc sunt quæ in piam memoriam integri, justii, probi, fidelis & Sancti hujus Servi Dei de Sanitate, Morbis & Morte b. Lutheri hac tractatione differere placuit. Moriatur etiam anima nostra morte rectorum, & sit postremum nostrum sicut ille. DEO denique sit laus & gloria pro clementer præstito auxilio in explicatione memorabilis hujus thematis, quem humillimis precibus rogamus, ut singulis actionibus & laboribus nostris salutaris & fructuosus accidar
 successus &*

F I N I S.

00 A 6399

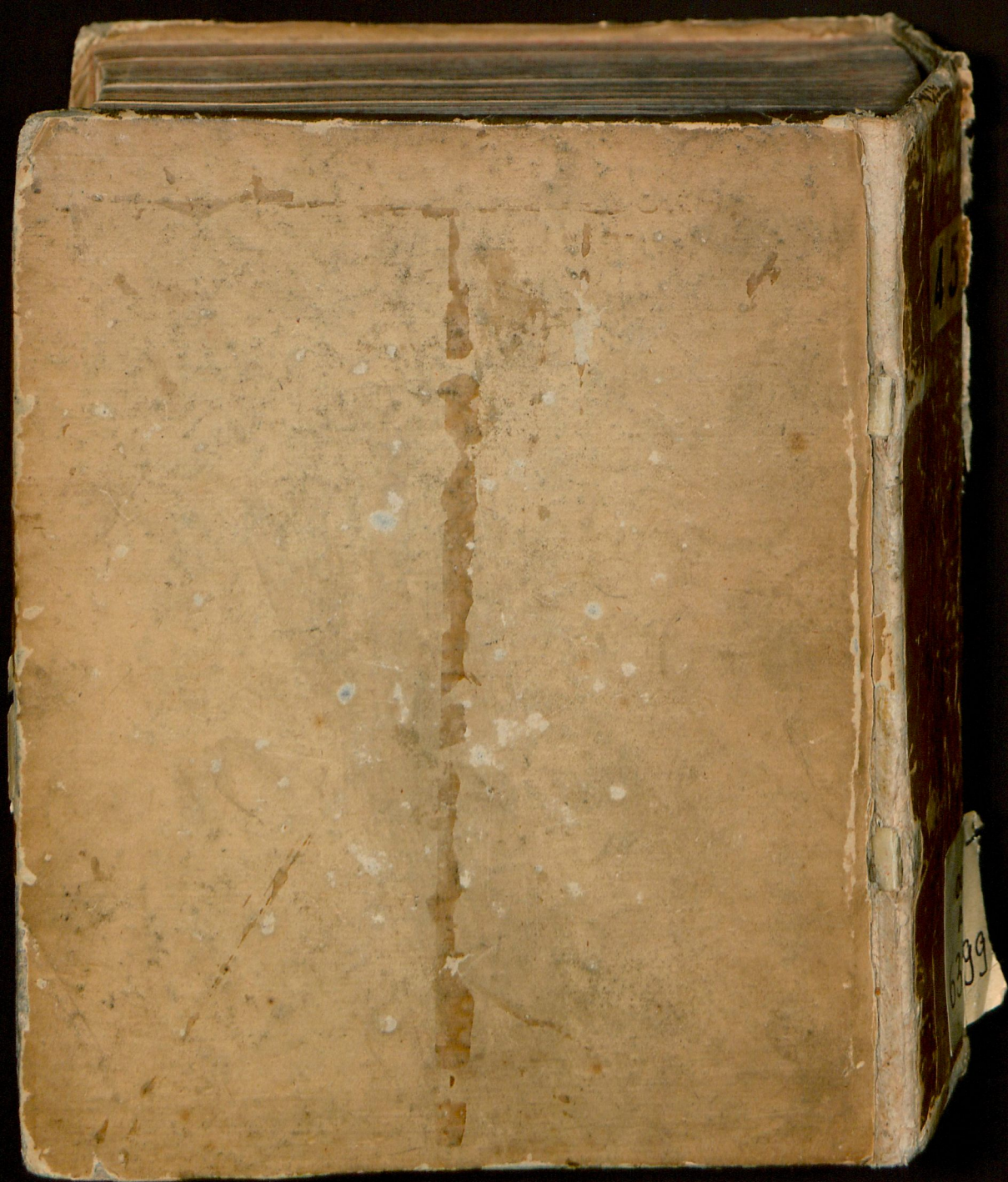
VD18

ULB Halle 3
002 916 584

sb

17

RTATIO INAUGURALIS MEDICA
DE
SANITATE
ORBIS ET MORTE
B. LUTHERI,

Quam
AUSPICE DEO PROPITIO,
consu atque Auctoritate Gratiöse Facultatis Medicæ,
IN ALMA REGIA FRIDERICIANA,
PRÆSIDE
MICHAELE ALBERTI,
REG. BORUSS. AULICO ET CONSIST. MAGDEB.
LIARIO, MED. ET PHILOS. NATUR. PROFES.
SORE PUBLICO ORDINARIO, ETC.
FACULTATIS MEDICÆ SENIORE,
CANO SUO SPECTATISSIMO,
trono, ac Promotore suo, omni honoris cultu prosequendo,
PRO GRADU DOCTORIS
DE IN MEDICINA HONORIBUS ET PRIVILE.
DOCTORALIBUS LEGITIME IMPETRANDIS,
ANNO MDCCL. D. NOVEMBR.
HORIS LOCOQUE CONSVETIS
VICÆ AC PLACIDÆ ERUDITORUM VENTILATIONI SUBJICIET
RESPONDENS
MANUEL HENRICUS GARMANN,
CHEMNITIO - MISNICUS.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,
JOH. CHRISTIANI HENDELII, ACAD. TYPOGR

8
7
6
5
4
3
2
1
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19

B.I.G.

Black
3/Color
White
Magenta
Red
Yellow
Green
Cyan
Blue

Farbkarte #13

Inches
Centimetres

